

Nr 688.

Av herr **Lindmark m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 381, angående åtgärder för ökad utbildning av tandläkare m. m.

I proposition nr 381 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen dels att besluta att på plats, som framdeles bestämmes, skall uppföras ett nytt tandläkarinstitut med en årlig examenskapacitet av omkring 80 tandläkare, avsett att tagas i bruk fr. o. m. den 1 januari 1948, dels medgiva att ytterligare 40 tandläkarestuderande må antagas vårterminen 1946 för att erhålla undervisning i den ordning, som angivits i propositionen, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i övrigt vidtaga de åtgärder, som må befinnas erforderliga för ett genomförande av nämnda åtgärd.

Propositionen grundar sig på ett betänkande, som i dagarna avgivits av tandläkarutbildningssakkunniga. I frågan om upprättande av ett nytt tandläkarinstitut äro de sakkunniga dock icke eniga, i det att tre av de sakkunniga ansett att i stället för ett stort tandläkarinstitut böra upprättas ytterligare två mindre institut. Denna uppfattning har delats jämväl av medicinalstyrelsens representant.

Statsrådet beräknar i likhet med de sakkunniga, att årligen böra utexamineras omkring 180 tandläkare. Det nuvarande tandläkarinstitutet är avsett för en årlig utexaminering av 120. Vissa vägande skäl tala för att detta institut såväl absolut som med hänsyn till den nuvarande lärarorganisationen är för stort. Det synes önskvärt, att dess examinationskapacitet i sinom tid nedbringas till omkring 100 tandläkare om året. Härav följer, att för utbildning av minst omkring 80 nya tandläkare om året bör anordnas ett eller flera nya institut. Tandläkarutbildningssakkunniga ha för sin del förordat ett nytt institut med en examinationskapacitet av omkring 80 om året, och statsrådet delar den uppfattning, till vilken majoriteten av de sakkunniga kommit, ehuru statsrådet medger, att flera skäl tala för upprättande av två mindre tandläkarinstitut. Som huvudmotiv för upprättande av endast ett institut angiver statsrådet, att kostnaderna för såväl uppförandet som driften bliva avsevärt mindre än för två institut.

Vi kunna för vår del icke ansluta oss till statsrådets mening utan anse i likhet med minoriteten av de sakkunniga liksom ock medicinalstyrelsens representant, att ytterligare två tandläkarinstitut böra uppföras och att det ena

av dessa bör förläggas till övre Norrland, och få såsom stöd för vår mening anföra.

Det har av 1944 års sakkunniga för tandläkarutbildningen med all önskvärd tydlighet framhållits, att det icke kan vara förenligt med vad en rationellt anordnad medicinsk utbildning kräver att giva ett enda tandläkarinstitut en så stor examinationskapacitet, att den motsvarar det årliga behovet i vårt land av nyexaminerade tandläkare. Det måste därför anses fullt klart, att inrättandet av åtminstone ett nytt institut för tandläkarutbildningen i landet är en absolut nödvändighet. Av ordalagen i sakkunnigbetänkandet av den 6 juni detta år framgår tydligt, att detta är ett minimum för att utbildningen skall kunna ordnas något så när effektivt. Av de sakkunniga ha också de tre, som representera tandläkarna, i en reservation till betänkandet uttalat, att tandläkarundervisningen här i landet, så snart ske kan, bör decentraliseras till att omfatta tre tandläkarinstitut.

Redan inrättandet av ett enda nytt institut skulle medföra stora fördelar, men det är givet, att dessa bli ännu större, om ytterligare ett skapas. Möjligheterna för vetenskapligt begåvade tandläkare att erhålla lärarbefattningar skulle ju därigenom ökas. Det stimulerande inflytande, som detta skulle medföra för forskningen, kan knappast överskattas, om man betänker att tandvården icke längre endast får vara reparerande utan, stödd på vetenskapliga erfarenheter och rön, också måste ha förebyggande karaktär.

I diskussionen om tandläkarutbildningen har från sakkunnigt håll, nämligen tandläkarna själva, även icke endast påpekats, att det med tanke på utbildningskostnaderna är oförmånligt att samla de tandläkarstuderande till Stockholm och att, om nya tandläkarinstitut upprättas på andra orter, levnadskostnaden till båtnad för allmänheten, vars tandvårdskostnader i viss mån äro beroende av tandläkarnas studieomkostnader, hålles nere icke bara för de studerande, som äro bosatta på eller i närheten av institutorten, utan också för de övriga. Man har tillika just framhållit, att genom en uppdelning på flera institut även den för tandvården viktiga odontologiska forskningen stimuleras och att specialistbehandlings decentralisering, som blir en följd av inrättandet av flera institut, är önskvärd, i det att det för allmänheten skulle medföra avsevärda fördelar om dylik behandling vore lättare tillgänglig än nu i skilda delar av landet. Man har slutligen poängterat, att de nyexaminerade tandläkarna hittills i stor utsträckning visat benägenhet att efter examen stanna kvar i Stockholm, varigenom ett stort antal tandläkare samlats i huvudstaden, samtidigt som det varit svårt att erhålla tandläkare till landsorten, och klart sagt ifrån, att man, om nya institut tillkomma även på andra orter, kan våga räkna med en jämnare fördelning av tandläkarna i landet.

Om man undersöker vad staten kostat på tandläkarutbildningen i andra länder, måste man vid en jämförelse konstatera, att vi i det avseendet stå på en mycket låg nivå. Se vi t. ex. på förhållandena i Schweiz, ett land med en folk-

mängd, som icke är större än i runt tal $2/3$ av Sveriges, finna vi, att där existera icke mindre än fyra tandläkarinstitut med 17 professorer och ett stort antal undervisande docenter. Vid vårt hittills enda institut finns det summa tre professorer och ett fåtal laboratorer och assistenter utan akademisk grad.

Vi kunna inför en jämförelse med detta resultat icke finna det försvarligt att avvisa det blygsamma kravet på tre tandläkarinstitut i Sverige. Det finns så mycket mindre skäl att göra det, som behovet av nyexaminerade tandläkare i vårt land av majoriteten av de sakkunniga beräknats till cirka 160 och av de tre tandläkarrepresentanterna bland dem till 180 st. per år, och erfarenheter båda från Sverige och utlandet visa, att det medför stora olägenheter att utbilda ett större antal nyintagna studenter än 60 per år och institut. Undervisningen blir, såsom starkt understrukits i diskussionen om tandläkarutbildningen, vid ett mindre institut helt naturligt mera personlig och individuell. Vad det, när det gäller utbildning i ett yrke, där den manuella skickligheten är av så stor vikt som i tandläkaryrket, betyder, att varje elev verkligen kan få den erforderliga direkta, individuella handledningen, behöva vi här icke framhålla.

Enligt vår mening föreligga sålunda alla skäl för riksdagen att icke blott bifalla Kungl. Maj:ts förslag om upprättandet av ett nytt tandläkarinstitut utan även därutöver besluta om inrättande av ännu ett sådant. Vad beträffar platsen för de nya instituten förefaller det oss med hänsyn till den mycket stora folktätheten i Skåne riktigt, att det ena i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag förläggas till Malmö. Såsom lämplig plats för ett tandläkarinstitut har även nämnts Göteborg. Vi hävda emellertid med bestämdhet, att icke denna stad utan i stället någon i övre Norrland bör ifrågakomma såsom säte för det föreslagna tredje tandläkarinstitutet i landet.

Länge har här i Sverige liksom i åtskilliga andra länder funnits en tydlig tendens till övervärdering av storstaden. Intresset har inriktats på att till storstaden samla allt, som har avgörande betydelse icke bara för vårt ekonomiska utan också för vårt andliga liv. Det har dock redan blivit uppenbart, att storstaden icke har förmåga att inom sig rymma allt, som erfordras i våra dagar för att vi skola kunna hålla jämna steg med kulturländerna i utvecklingen, och att kulturlivet ute i landet blir starkt försvagat och t. o. m. hotar att helt upphöra om en dylik tendens till koncentration av särskilt vårt andliga liv får vidare utvecklas. Med all rätt talar man därför nu allt mera om vikten av åtgärder i syfte att återgiva de olika landsdelarna deras betydelsefulla ställning inom vårt kulturliv. Redan av detta skäl måste man hysa betänkligheter mot att till storstaden Göteborg, som redan har många kulturinstitutioner och vars avstånd till Stockholm dessutom är relativt ringa, förlägga ett tandläkarinstitut, så länge det finns stora delar av landet, vilka för sin vidare utveckling äro i högsta grad beroende av att få ett sådant på rimligt avstånd.

Dävarande ecklesiastikministern professorn Georg Andrén har i somras för en tidning uttalat, att det är uppenbart, att Norrland hittills har varit kulturellt

missgynnat och att det har berättigade anspråk att komma i åtanke, när nya högre utbildningsanstalter skola uppbyggas. Bl. a. samma skäl, som tidigare föranlett förläggande till övre Norrland av seminarier och ett provårsläroverk, tala alltså också för att ett tandläkarinstitut snarast möjligt bör förläggas dit.

I övre Norrland föreligger enligt samstämmigt vittnesbörd av alla där praktiserande tandläkare ett enormt tandvårdsbehov. Antalet tandläkare däruppe är alldeles otillräckligt för att tillgodose detta behov. Tandläkarna ha ofta att kämpa med ett många gånger för patienterna direkt skadligt kvacksalveri och känna sig därtill alltför isolerade från den odontologiska forskningens inspirerande centrum för att under sådana omständigheter vilja slå sig ned där, vilket resulterat i att tandläkarbristen däruppe är större än på andra håll i landet. Just i övre Norrland skulle det vara av betydelse med ett tandläkarinstitut för att locka tandläkare att slå sig ned i närheten därav. Svårigheterna att få dit tandläkare ha icke minst landstingen fått kännning av, då de arbetat med att bygga upp den beslutade men ännu långt ifrån genomförda folktandvårdsorganisationen. Det är sannolikt, att dessa svårigheter skulle märkbart minska, om ett tandläkarinstitut vore förlagt till dessa trakter.

Att ett område med så stort tandvårdsbehov utgör ett gott verksamhetsfält för forskare, är naturligtvis klart. Orsakerna till exempelvis vår mest förhärjande tandsjukdom, karies, äro ännu icke klarlagda. Att kosten spelar en stor roll för dess utbredning förefaller troligt, icke minst om man tänker på den just i övre Norrland vanliga företeelsen, att mjölrätter och kaffe med dopp äro dominerande faktorer i befolkningens kost. En närmare undersökning därav kunde kanske befrämjas, om denna landsdel hade de forskningsmöjligheter, som ett institut skulle erbjuda. Att inrätta ett tandläkarinstitut i övre Norrland skulle otvivelaktigt vara att verkligen bringa den odontologiska vetenskapen i direkt kontakt med det sociala livet i de olika delarna av landet.

Då det gäller att bestämma platsen för ett norrländskt tandläkarinstitut, anse vi det även med tanke på att södra delarna av landsdelen ligga på ett icke helt orimligt avstånd från Stockholm vara tydligt, att behovet är avgjort störst i övre Norrland. Av dess städer kunna med hänsyn till storleken endast Luleå och Umeå ifrågakomma. Av dem har otvivelaktigt Umeå de bästa utvecklingsmöjligheterna och förutsättningarna för att bliva en centralstad för övre Norrland. I Umeå finns dessutom ett av landets största lasarett, och dit skall förläggas ett av våra centra för reumatikervården. Den bättre kontakt med läkarvetenskapen, som härigenom möjliggöres för tandläkarinstitutet, är givetvis av värde och kan giva impulser till på samarbete grundad forskning.

Vad behovet av lärarkrafter till ett tandläkarinstitut i Umeå angår, torde svårigheterna att fylla detta i varje fall icke bli nämnvärt större än på andra håll i landet. I fråga om professurerna torde man väl ha rätt att antaga, att sökande anmäla sig även till ett institut i Umeå, om det finns kompetenta personer i landet, vilket torde vara ställt utom tvivel och för övrigt måste vara

en förutsättning för att tandläkarutbildningen överhuvud taget skall kunna utvidgas till det erforderliga omfånget, på vilket sätt det än sker. Att för underordnade lärarbefattningar lämpliga tandläkare finnas i Umeå, anse vi oss ha grundad anledning påstå, varför man där liksom i Malmö eller Göteborg kan för dessa befattningar räkna även med kvalificerade personer inom institutets räjong.

Det återstår nu att undersöka, om man i Umeå kan påräkna det för ett institut erforderliga patientantalet. Icke heller därom kan enligt vår mening något tvivel råda. Liksom när det gäller institut på andra håll i landet, måste man bedöma möjligheterna med hänsyn till folktandvårdsklienteletets beräknade storlek. Folktandvården skall enligt planen i Umeå folktandvårdsdistrikt omhändrhas av 1 lasarettstamläkare och 6 andra tandläkare. Enligt av 1937 års folktandvårdssakkunniga gjorda beräkningar skall varje folktandläkare kunna handha vården av 800 barn per år i åldern 3—15 år. Även om denna siffra är för högt tilltagen och man i stället måste räkna med endast 700 barn per tandläkare och år, utgör dock det beräknade antalet per år för 6 tandläkare ganska mycket över 4 000 barn. Av arbetstiden skola ju cirka 1 000 timmar användas till barntandvård och 900 timmar till vård av vuxna. Hur många vuxna patienter, som härvid kunna tänkas bli behandlade per år och tandläkare, är ytterst svårt att beräkna. Det innebär säkert ingen som helst överdrift, om siffran sättes till åtminstone ett par tre hundra.

Att den av oss sålunda beräknade siffran för vuxna patienter inom folktandvården ligger i underkant, framgår av att befolkningen i Umeå stad och socken, som tillsammans utgöra Umeå folktandvårdsdistrikt, uppgår till sammanlagt ungefär 30 000 personer. Det torde icke kunna anses oriktigt, om man påstår, att det vuxna folktandvårdsklientelet bör beräknas till allra minst 10 % av befolkningssiffran. Härtill kommer dessutom, att patientunderlaget i Holmsunds och även Sävars och Vännäs distrikt är för stort för det tandläkarantal, som beräknats där, varför man för ett tandläkarinstitut i Umeå kan räkna även med överskott från åtminstone de två förstnämnda distrikten och i viss mån även från det sistnämnda. Det bör slutligen vara jämförelsevis lättare att i Umeå, där man kan räkna med hela den del av befolkningen, som av ekonomiska skäl behöver billig tandvård, få patienter till den mycket billiga men goda tandvården vid ett institut än att få det i storstäderna, där billig och bra tandvård finns att få även på annat håll.

I Umeå äro vidare två regementen förlagda. Krigsmakten har emellertid för närvarande och för lång tid framåt brist på tandläkare. En enda deltidsarbetande poliklinikföreståndare har nu ensam hand om miltärtandvården i staden, och det dröjer säkert länge, innan en ändring häri kan komma till stånd. Det vore lämpligt, om i detta fall en remittering kunde ske till det föreslagna nya institutet. Då väntetiden vid ett institut måste bli mycket kortare än för närvarande i privattandvården, skulle, även om institutbehandling drar ut på

tiden och fordrar flera besök, snarare mindre än längre utbildningstid gå förlorad, varjämte statens direkta kostnader för militärtandvården i staden även skulle nedbringas. Kunna patienter från regementena påräknas, skulle patientunderlaget ytterligare kraftigt ökas för institutet i varje fall under den givetvis besvärligaste tiden i början av dess tillvaro.

På grund av vad vi sålunda i denna del av frågan anför, anse vi oss tryggt kunna påstå, att patientunderlaget i Umeå i fråga om såväl barn som vuxna väl förslår för ett institut med den kapacitet, som vi ämnat föreslå.

Ytterligare ett skäl till att inrätta två nya tandläkarinstitut är att till dessa kunna knytas utbildningsanstalter för tandteknici och tandsköterskor. Genomförandet av den beslutade folktandvården i de mera perifera delarna av landet omöjliggöres icke endast genom bristen på tandläkare. Stora svårigheter förefinnas även att kunna fylla behovet av kompetent teknisk personal. Genom att vid ett blivande tandläkarinstitut i Norrland utbilda även tandtekniker och tandsköterskor ökas möjligheterna för lämpade personer i Norrland att erhålla utbildning till dessa befattningar och därmed också möjligheterna att rekrytera denna personalkategori och därmed genomföra den för befolkningen i Norrland nödvändiga tandvården.

Vad storleksordningen av de föreslagna nya institutionerna angår, anse vi, att det bästa vore, om institutet i Malmö beräknades för 60 men att börja med mottog endast 50 nya elever per år samt att institutet i Umeå på enahanda sätt beräknades för 40 men att börja med mottog blott 30 elever per år. Härigenom skulle en ökning av antalet utbildade tandläkare ske till samma omfång, som av Kungl. Maj:t föreslagits, och samtidigt dels tillbörlig hänsyn tagas till kravet på en rationell anordning av tandläkarutbildningen, dels en viktig landsdels utveckling främjas.

De sakkunniga ha, vad beträffar kostnaderna för inrättandet av nya institut, under sin behandling av frågan, enligt vad vi erfarit, kommit till det resultatet, att, medan ett nytt institut, som skulle mottaga 80 nya elever per år, skulle draga en kostnad av i allt högst 9,5 miljoner kronor, två nya institut med vardera 40 nyintagna elever per år skulle kosta cirka 11 miljoner kronor. Det är alltså fråga om en relativt obetydlig kostnadsökning. Någon anledning att justera siffran uppåt, om ett av instituten förlägges till Umeå, finns icke. Enligt vad vi under hand erfarit, kan man räkna med att även där staden kommer att ställa tomt till institutets förfogande, och förutsättningarna äro alltså i det avseendet desamma för vårt förslag som för förslaget om två institut i sydligare delar av landet.

Vi vilja slutligen framhålla, att det på lång sikt måste vara nationalekonomiskt mycket fördelaktigt att redan nu vinna de förbättringar i tandläkarutbildningen, som bli en följd av fördelningen därav på tre institut. Det är av vikt, att kampen mot tandsjukdomarna intensifieras så snabbt som möjligt och att i avvaktan på det slutliga resultatet av utredningen angående tandläkarut-

bildningens omorganisering de redan möjliga åtgärderna i den riktningen vidtagas. De fördelar, som det för hela landets välstånd alltmera betydelsefulla övre Norrland skulle vinna, om ett tandläkarinstitut förlägges till Umeå, ha vi redan berört, och det är uppenbart, att de även nationalekonomiskt måste betraktas såsom betydande, så mycket mera som det också behövs snabba åtgärder för att man verkligen skall kunna hålla den storartade utvecklingen i vår nordligaste landsända vid makt. Förläggande till övre Norrland av ett tandläkarinstitut är väl värt de kostnader det drager.

Under hänvisning till vad vi sålunda anført få vi hemställa,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 381 måtte besluta dels att för utbildning av tandläkare skola inrättas ytterligare två nya tandläkarinstitut med en sammanlagd årlig examinationskapacitet av minst 80 tandläkare, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förläggning av det ena av dessa institut till övre Norrland.

Stockholm den 27 november 1945,

Carl Lindmark.

And. Andersson,
Gisselås.

Gösta Skoglund.

Brynolf Stattin.

O. E. Sandberg.
